

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 17 Sayı: 46 Nisan 2024

Yayın Geliş Tarihi: 01.05.2023 Yayına Kabul Tarihi: 14.04.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1290624>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Gülden, B. & Demirer, E. (2024). Türk Dil Kurumu Okul Sözlüğü'nün Biçim ve İçerik Standartlarına Uygunluğu Açısından İncelenmesi. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 29-59.

TÜRK DİL KURUMU OKUL SÖZLÜĞÜ'NÜN BİÇİM VE İÇERİK STANDARTLARINA UYGUNLUĞU AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bahadır GÜLDEN* Emre DEMİRER**

Öz

Bu araştırma, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Okullar İçin Türkçe Sözlük'ün biçim ve içerik özellikleri açısından hedef kitleye uygunluğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden doküman incelemesiyle toplanmıştır. Biçim ve içerik özellikleri alan yazın taranarak belirlenmiş, elde edilen bulgular betimsel analize tabi tutulmuştur. Sözlüğün biçim özellikleri açısından incelenmesi gereken yönleri alan yazın taramasındaki ölçütlerden hareketle ağırlık, ebat, sırt, kapak, birleştirme yöntemi, kâğıt, yazı tipi ve puntosu olarak belirlenmiştir. Sözlüğün içerik özellikleri ise kullanılmakta olan Türkçe ders kitaplarının söz varlığı etkinliklerindeki kelimelerden ve 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyesi hedef kelime listelerindeki kelimeleri inceleme nesnesinin bu kelimeleri karşılama durumuna göre saptanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle sözlüğün biçimsel standartlarının yalnızca yazı puntosu açısından uygunluk taşımadığı, diğer ölçütlerinse uygun olduğu saptanmıştır. İçerik özellikleri açısından sözlük, sınıf seviyelerine göre hedef kelime listelerindeki kelimeleri %87-%96 oranda karşılayabilmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, bahadircalden@hotmail.com, Bayburt/Türkiye

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, emredemirer84@gmail.com, Bayburt/Türkiye

Anahtar Kelimeler: Sözlük, okul sözlükleri, biçimsel özellikler, içeriksel özellikler, hedef kelimeler.

ANALYSIS OF THE TURKISH LANGUAGE INSTITUTION SCHOOL DICTIONARY FOR COMPLIANCE WITH FORM AND CONTENT STANDARDS

Abstract

This research aimed to reveal the suitability of the Turkish Dictionary for Schools prepared by the TDK for the target audience in terms of form and content features. Findings were collected through document review, one of the qualitative research data collection techniques. Form and content characteristics were determined by scanning the literature, and the findings were subjected to descriptive analysis. The aspects that should be examined in terms of the format features of the dictionary were determined as weight, size, spine, cover, combination method, paper, font type and size, based on the criteria in the literature review. The content features of the dictionary were determined from the words in the vocabulary activities of the Turkish textbooks in use and the words in the target word lists of the 5th-8th grade levels, based on whether the object of study corresponds to these words.

As a result of the research, it was determined that the formal standards of the dictionary were not only suitable in terms of font size, but also other criteria. In terms of content features, the dictionary was able to cover the words in the target word lists at a rate of 87%-96% according to grade levels.

Keywords: Dictionary, school dictionaries, stylistic features, contextual features, target words.

1. GİRİŞ

Eğitim öğretim sürecinin temel materyallerinden biri ders kitaplarıdır ancak özellikle yapılandırmacı felsefenin benimsenmesinden bu yana ders kitaplarına ek olarak öğrencinin daha kaliteli ve nitelikli öğrenme faaliyetlerinde bulunabilmesi için çeşitli materyaller de ders içi ve ders dışı öğrenme

süreçlerinde kullanılmaktadır. Bu materyallerden biri de sözlüklerdir. Sözlük "Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat." şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022). İlk Türkçe sözlük Kâşgarlı Mahmud tarafından başta Araplar olmak üzere İslam toplumlarına Türkçe öğretmek için yazılan Dîvânu Lügâti't-Türk'tür. Dîvânu Lügâti't Türk'te 7000 civarında sözcük olduğu tahmin edilmektedir. Kaşgarlı, sözcüklerin anlamını vermenin yanı sıra bu sözcüklerin geçtiği atasözlerinden, deyimlerden vs. örnekler de vererek konunun pekiştirilmesini sağlamış ve sözlü kültürümüze ait olan bu öğelerin okurlara aktarılmasını hedeflemiştir.

Sözlükler başta Türkçe dersleri olmak üzere diğer derslerde de kullanılan önemli materyallerden biridir. Baskın'a göre (2017: 766) sözlükler dil, eğitim ve öğretiminin en eski materyallerindendir. Bununla birlikte sözlük deyince akla gelen ilk derslerden biri Türkçe dersidir ancak sözlükler tüm derslerde özenli ve üstünde durularak kullanılmalıdır. "Zira sözlükler sadece dilin kullanımında değil, hayata dair diğer konularda da öğrencilerin ihtiyaç duyacağı kaynaklardır" (Maden, 2020: 452).

Derslerle birlikte öğretim programlarında sözlükle ilgili ifadeler yer almaktadır. Maden ve Demir'in (2019) cumhuriyet tarihi boyunca hazırlanan ikinci kademe Türkçe öğretim programlarının (1924-2018) sözlük kullanma alışkanlığıyla ilgili özelliklerini inceledikleri çalışmada 1924 yılından bugüne her programda sözlük kullanmaya yönelik bir amaç ve uygulama açıklamasının olduğunu ve özellikle 2005'ten sonraki programlarda bu açıklamaların arttığını tespit etmiştir. Güncel Türkçe Dersi Öğretim Programında ise (MEB, 2019) sözlük kullanımına yönelik kazanımlar bulunmaktadır. Bu kazanımlar doğrultusunda Türkçe ders kitaplarında öğrencileri sözlük kullanmaya yönlendiren çeşitli etkinlikler yer almaktadır. Buna ek olarak öğretmenler de ders kitabı etkinliklerinden bağımsız

olarak öğrencilerin sözlükle etkileşime girmesine olanak sağlar. Bu durum öğrenciler için faydalıdır. “Sözlük kullanma öğrencilere sözlü ve yazılı iletişimde ihtiyaç duyduğu ve bilmediği sözcüklerin anlamını öğrenmeyle beraber kendini güven içinde ifade, iletişim zorluklarını aşma, sözcüklerin günlük dilde hangi işlevde ve nasıl yer aldığını görme gibi çok yönlü faydalar sunar” (Maden ve Demir, 2019: 421).

Sözlükler, birer bilgi kaynağı olmanın yanı sıra kültür aktarım aracı olarak da değerlendirilebilir. Nitekim sözlüklerin milletlerin ve toplumların kültür, duygu ve düşünce belleğinin yazılı kaynağı olduğunu, milletlerin düşünce ve kültürel birikimini ifade ettiğini belirten çalışmalar (Kahraman, 2016; Karadüz, 2009) mevcuttur. Dolayısıyla sözlükler, öğrencilerin yalnızca bilgi edindikleri kaynaklar değil, aynı zamanda kültürel birikim ihtiyaçlarını da karşılayan baş ucu eserleridir. Bu sebeple sözlüklerin hazırlanışında hedef kitlenin ihtiyaçlarının ve ilgili derslerin amaçlarının mümkün olduğunca göz önünde bulundurularak hazırlanmasının önemi büyüktür. Sözlüklerin, özen gösterilerek ve hedef kitleye uygun olarak hazırlanması çocukların söz dağarcığı ve kavram gelişiminin zenginleşmesine olanak sağlar (Okur, 2011). Sözlüklerin içerik ve biçim özellikleri bakımından bazı ilkelere uygun olması gerekmektedir. İlhan (2009: 536) bu ilkeleri şu şekilde ifade etmektedir:

- Tarihi kaynaklara, halk söyleyişine bağlılık.
- Dil ve gramer açısından kelimelerin doğru kullanımı.
- Amaca uygunluk esası.
- Madde başlarının düzenlenmesinin doğru ve düzenli tarzda yapılması.

- Madde başı olan kelimelerin anlamlarının doğru olarak verilmesi.

Bu beş ilkeyi biraz açmak gerekirse sözcüklerin tarihi süreçte yer almış kaynaklardan alınması, halk kullanımının göz önünde bulundurulması, hazırlanış hedefine göre uygun olarak hazırlanması, madde başı ifadelerinin nizami bir şekilde ifade edilmesi ve madde başı sözcüklerinin anlamlarını gerçekten mecaza doğru verilmesi gerekmektedir. Sözlükler hazırlanırken içerik özellikleri kadar uyulması gereken biçimsel standartlar da mevcuttur. Karadağ (2011: 198-201) sözlüklerin biçimsel özelliklerini ise şu şekilde sıralamaktadır:

- Taşınabilir olmalıdır.
- Kapağı ile cildi kaliteli ve dayanıklı olmalıdır.
- Albenisi olmalıdır.
- Yazı tipi sade, yazı büyüklüğü yaş düzeyine uygun olmalıdır.
- Baskı-renk kalitesi yüksek olmalıdır.
- Sözlüğün başında, kullanma yönergeleri, kısaltmalar listesi ve alfabe bulunmalıdır.

Biçimsel özelliklere bakıldığında sözlüklerin dayanıklı, öğrenciye hitap eden ve kaliteli bir şekilde hazırlanması gerektiği söylenebilir. Biçimsel özellikler, içerik özellikleri kadar önemlidir. Dolayısıyla sözlükler hazırlanırken öğrencilere faydalı olacak nitelikli bir ürün çıkarmak için bu iki husustaki niteliklere mümkün olduğunca riayet edilmesi gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne (2021: 3) bakıldığında da ders kitapları ve eğitim araçlarının niteliklerine ilişkin şu hususlara dikkat çekilmiştir:

- Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- Bilimsel hata içermez.
- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- Dil ve anlatıma uygunluk yönünden hata içermez.

Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yazılır.

Bazı sözlükler madde başı tanımlarının yanı sıra anlamın pekişmesi amacıyla örnek cümlelere de yer vermektedir. Dolayısıyla sözlüğün biçim ve içerik özellikleri kadar içinde yer alan örnek cümleler de önemlidir. Serin (2022: 59-65) örnek cümlelerin seçiminde kullanılacak ölçütleri aşağıdaki gibi belirtmektedir:

- Okul sözlükleri öğrencilerin ders kitaplarında yer alan söz varlığıyla uyumlu olmalı, öğrenciler anlamını bilmedikleri sözcükleri ve bu sözcüklerin geçtiği örnek cümleleri sözlükte bulabilmelidir.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler sözcüğün tanımının anlaşılmasına yardımcı olmalı, anlam ayırıcı nitelikte olmalıdır.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler gerçekçi ve inandırıcı olmalıdır.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler hedef kitlenin seviyesine uygun olmalıdır.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümlelerin çok uzun veya çok kısa olmamasına dikkat edilmelidir.

- Okul sözlüklerinde eş sesli sözcükler ayrı madde başı olarak verilmeli ve ayrı ayrı örneklendirilmelidir.
- Okul sözlüklerinde çok anlamlı sözcükler için verilen bütün anlamlar örneklendirilmelidir.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler nitelikli metinlerden, Türkçeyi güzel kullanan şair ve yazarların eserlerinden, çocuk edebiyatı ürünlerinden veya derlemlerden seçilebilir.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler için pedagojik bağlamlar oluşturulabilir.
- Okul sözlüklerde yer alan örnek cümlelerde yazım ve noktalama hatalarından kaçınılmalıdır.
- Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümleler sözlükte belirgin bir şekilde gösterilmelidir.

Alan yazına bakıldığında öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlıklarını ve sözlüklere yönelik tutumlarını tespit etmeye yönelik çeşitli çalışmalar olduğu görülmektedir. Melanlıoğlu (2013) ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıklarının sınıf seviyesi arttıkça yükseldiğini belirtmiş ancak sözlüklerin daha nitelikli ve hedef kitlenin özelliklerine uygun olarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Can ve Deniz (2016) ise ortaöğretim öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin sözlük kullanmaya yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğunu belirlemiştir. Elde edilen bu sonuçlar, ilköğretim öğrencileri için hazırlanan sözlüklerin yardımcı kaynaklar olarak sözlüklerin öğrenciler tarafından yoğun olarak başvurulan kaynaklar olduğunu göstermektedir. Buna

bağlı olarak da hazırlanan sözlüklerin hedefe kitleye yönelik standartların ve ihtiyaçların gözetilerek hazırlanmasının önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk Dil Kurumu tarafından ilköğretim öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan Okul Sözlüğü'nün biçim ve içerik özelliklerinin hangi açılardan hedef kitleye uygun olup olmadığını tespit etmektir. Böylelikle Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan sözlüğün niteliklerine ve ilköğretim öğrencilerine yönelik hazırlanan diğer sözlüklerin standartlarına dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Bu bilgiler çerçevesinde araştırmanın temel problemini "Türk Dil Kurumu tarafından ilköğretim öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan Okul Sözlüğü'nün biçim ve içerik özellikleri hangi açılardan hedef kitleye uygun olarak hazırlanmıştır?" sorusu oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. TDK tarafından hazırlanan Okul Sözlüğü hangi biçimsel özellikler bakımından hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılamaktadır?
2. TDK tarafından hazırlanan Okul Sözlüğü kullanılmakta olan Türkçe ders kitaplarının söz varlığına yönelik hedef kelimelerini ne oranda karşılayabilmektedir?
3. TDK tarafından hazırlanan Okul Sözlüğü 5, 6, 7 ve 8. sınıf yaygın olarak kullandığı hedef kelimeler listelerindeki ve hedef kelime listesindeki kelimeleri ne oranda karşılamaktadır?

2.2. Araştırma Modeli

Bu çalışmada Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Okul Sözlüğü hedef kitleye uygunluk açısından incelenerek sözlüğün nitelik ve nicelik özellikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi ile toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2016: 191).

2.3. İnceleme Nesnesi ve Ölçütleri

İnceleme standartları hem inceleme nesnesi açısından hem de inceleme ölçütleri açısından amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Amaçlı örnekleme (purposive sampling), araştırmacının kota örneklemesinde olduğu gibi belli bir örnek sayısına gelinceye kadar en yakını, sevdiği, beğendiği, hoşlandığı, çevresinden kişileri örnekleme almasıdır (Aziz, 2018). Ölçüt örneklemede araştırmadaki gözlem birimlerinin belli niteliklere sahip nesnelere oluşması halinde örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler (nesnelere, olaylar vb.), örnekleme alınır (Büyükoztürk vd., 2019).

İncelenen sözlüğün ölçüt örnekleme yöntemi doğrultusunda seçilmesindeki ölçütler şunlardır:

- Sözlüğün okul sözlüğü olarak hazırlandığının içeriğinde ve/veya adında belirtilmiş olması.
- Yayınevinin uluslararası nitelikte olması.
- Yayınevinin sözlük konusunda çeşitli türlerde yayınlara sahip olması.

- İncelenen sözlüğün beş yıldır satışta olması ve satışının devam ediyor olması.

İlköğretim öğrencilerine yönelik satışa sunulan sözlük çeşitliliği çok fazladır. Buna karşın inceleme nesnesi olarak tercih edilen sözlük, Türk Dil Kurumu tarafından hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış, referans bir eser konumundadır. Bu nedenle sözlüğün biçim ve içerik özelliklerinin ortaya koyulması diğer yayınevleri tarafından öğrenciler için hazırlanmış ve hazırlanacak olan eserler için de ölçüt olma niteliği taşımaktadır. Türk Dil Kurumunun Türkçeye yönelik resmi bir kurum olması da inceleme nesnesinin seçilmesinde önemli bir ölçüttür. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük başta olmak üzere Türkçeye yönelik çeşitli kaynakların yayımlandığı sözlükler konusunda da deneyimli bir kurumdur.

İnceleme nesnesi olarak seçilen sözlüğün okul ya da ilköğretim sözlüğü olduğunun belirtilmesi araştırmada dikkate alınan hedef kitleye yönelik hazırlandığının bir göstergesidir. Bu nedenle sözlüğün adında ya da içeriğinde bu şekilde bir ibarenin olması dikkate alınmıştır.

Sözlüğün son beş yıldır kullanımda olması, inceleme ölçütleri olarak tercih edilen ders kitaplarının dikkate alınmasıyla alakalıdır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında kullanılan ders kitaplarının bir kısmı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın yayımlandığı yıldan itibaren kullanımda olan kitaplardır. Sözlüğün içerik özelliklerinin tespit edilmesinde ve değerlendirmek için ders kitaplarının ölçüt olarak belirlenmesi, sözlüğün ve ders kitaplarının yayım yıllarında da paralellik olmasını gerektirir çünkü sözlük yazarları madde başlarının tercihinde ders kitaplarını da dikkate almaktadır. Söz konusu sözlüğün içerik özelliklerine yönelik bulgulara erişilmesinde bu nedenle okutulmakta olan Türkçe ders kitapları ölçüt olarak belirlenmiştir.

İnceleme nesnesi, içerik olarak iki ayrı ölçüt dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu ölçütlerden ilki ders kitaplarının söz varlığına yönelik etkinliklerdir. 2022-2023 eğitim- öğretim yılında kullanılan ders kitaplarındaki söz varlığı etkinliklerindeki hedef kelimeler listelenerek sözlükte bu kelimeler taranmış, böylelikle sözlüğün Türkçe derslerine yönelik temel materyal olan ders kitaplarındaki kullanılabilirliği hakkında veriler elde edilmiştir. İkinci olarak ise hedef kitlenin (5, 6, 7, 8. sınıf) ihtiyaç duyduğu söz varlığını sözlüğün karşılayabilme durumu ölçüt olarak benimsenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Kurudayıoğlu (2005) ve Karadağ (2005) tarafından hedef kitleye yönelik ortaya koyulan hedef kelime listeleri dikkate alınarak sözlüğün bu listeleri karşılayabilme durumuna yönelik bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır.

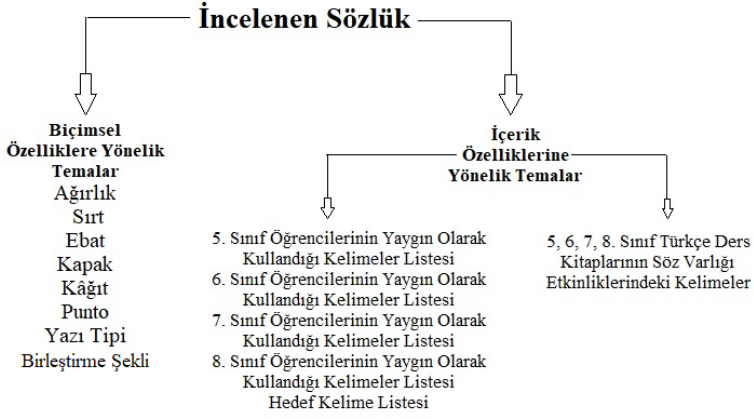
2.4. Veri Toplama Araçları

İncelenen sözlüğün biçimsel standartları alan yazın taramasıyla (Arı, 2020; Çotuksöken, 1999; Göçer, 2020; Gülden, 2019; Karadağ, 2011; Kılıç ve Seven, 2003; MEB, 2021) belirlenmiştir. Bu çerçevede sözlüklerin biçimsel özelliklerinin ağırlık, sırt, ebat, kapak, kâğıt, punto ve yazı tipi belirlenmiş ve inceleme nesnesi bu ölçütler doğrultusunda incelenmiştir. İçerik özellikleri içinse incelenen sözlüğün hedef kitleye Türkçe öğretimi bağlamında hitap edebilmesi açısından iki ölçüt benimsenmiştir. Ölçütlerden biri Türkçe ders kitaplarıdır. İkinci olarak ise sözlüğün hitap ettiği hedef kitle için belirlenen hedef kelime listeleri ölçüt olarak belirlenmiştir. Ders kitaplarının söz varlığı etkinlikleri ile bilimsel araştırmalarda hedef kitleye yönelik olarak tespit edilen hedef kelime listeleri veri toplama araçları olarak belirlenmiştir. 2022-2023 eğitim- öğretim yılında MEB tarafından okullarda okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları iki alan uzmanı tarafından ayrı ayrı taranarak söz varlığı etkinliklerinde yer alan hedef kelimeler tespit edilmiş ve sınıf seviyelerine göre listelenmiştir.

Kurudayıoğlu (2005) ve Karadağ (2005) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyesi öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı hedef kelimeler listeleri (Karadağ, 2021) veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Böylelikle hedef kitlenin ihtiyaç duyacağı söz varlığı bilimsel zemine dayalı olarak ortaya koyulan çalışmalardan hareketle belirlenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

İncelenen sözlüğün içerik özelliklerinin ve ders kitaplarının söz varlığı etkinliklerindeki hedef kelimelerin analizinde betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. “İçerik analizi, kitap, dergi, gazete gibi belgesel materyallerin içeriklerinin ve sözlü veya basılı olabilen diğer tüm sözlü materyallerin içeriklerinin analiz edilmesinden oluşur” (Kothari, 2004: 110). “Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Yıldırım & şimşek, 2016: 224). Bu doğrultuda inceleme nesnesi olan sözlüğe yönelik biri biçime, ikisi içeriğe yönelik olmak üzere üç tema oluşturulmuştur. Sözlüğün biçimsel özelliklerine yönelik temalar şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Biçim ve İçerik Analiz Temaları

Veriler bu üç tema alanına göre iki uzman tarafından betimsel içerik yapılarak ortaya koyulmuştur. Veriler analiz edilirken kodlayıcılar arasındaki uyum göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede elde edilen verilerin güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü çerçevesinde kodlayıcıların verileri güvenilirlik ölçümüne tabi tutulmuştur. Kodlayıcılar arası tutarlık; tablolar oluşturulurken tema, alt temaların ve ortaya çıkan frekansların benzerlik ve farklılık oranları ortaya koyulmuştur. Sırasıyla verilerin azaltılması, verilerin sunulması, kodlama, not alma, soyutlama ve karşılaştırma aşamaları uygulanmıştır (Balcı, 2021). Kodlayıcıların temalar doğrultusunda elde ettiği frekans değerlerinin sayısal uyumluluk bakımından %81 oranında benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçtan hareketle araştırma verilerinin iç tutarlılığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için incelenen sözlüğün biçimsel özelliklerine yönelik şekiller ve içerik özellikleri doğrultusunda her tema için sözlükte tespit edilemeyen madde başlarının listeleri ayrı ayrı paylaşılmıştır.

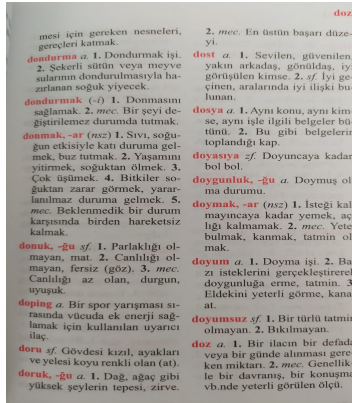
3. BULGULAR

Bu bölümde TDK Okul Sözlüğü'nün biçim ve içerik açısından incelemesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Sözlüğün Biçimsel Özellikleri

Ağırlık	Sırt	Ebat	Kapak	Kâğıt	Punto	Yazı Tipi	Birleştirme Şekli
342 gr.	Plastik	15,4x 11,5 cm.	Plastik	80 gr. Birinci Hamur	9	Times new roman	Sicim

İncelenen sözlüğün biçimsel özellikleriyle ilgili verilerin gösterildiği Tablo 1'e bakıldığında sözlük ağırlığının 342 gr.; ebadının ise 15,4x11,5 cm. ölçülerinde olduğu görülmektedir. Sözlüğün ebadı ve ağırlığı kolay taşınabilir olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. İncelenen Sözlüğün Sayfa Özellikleri

Kaynak: (TDK, 2019: 151).

Sözlükte kullanılan kâğıt, 80 gr. ağırlığında 1. hamur kâğıttır. Kılıç ve Seven (2003: 147) basılı materyallerde kâğıt kalınlığının arka yüzdeki içeriğin ön yüzde

belirmeyeceği kadar kalınlığa sahip olması gerektiğini ifade ederler. Sözlüğün sayfa yapısı incelendiğinde ön yüzdeki yazı ve şekillerin arka yüze geçmediği, dolayısıyla da okumaya olumsuz bir etki yapmadığı gözlenmiştir. Buna ek olarak Arı (2020: 41) ders kitabı gibi basılı materyallerin 1. hamur kâğıtla oluşturulması gerektiğini ifade eder. Bu bilgiler ve standartlar doğrultusunda incelenen sözlüğün kâğıt kalitesinin hedef kitleye uygun olduğunu söylemek mümkündür.

Times new roman yazı tipinin kullanıldığı sözlükte tercih edilen yazı puntosu ebadı ise 9'dur. Yazı puntosu öğrenci seviyesine uygun değildir çünkü Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2021: 4) beşinci sınıflar için 11, altı, yedi ve sekizinci sınıflar için ise 10 puntodan aşağı olmaması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla sözlüğün yazı puntosu öğrenci seviyesinin gerektirdiği standardın altında kalmıştır.

Şekil 3. İncelenen Sözlüğün Kapak Görselleri

Kaynak: (TDK, 2019).

Sözlüğün sırt ve kapağı ise plastik olarak tasarlanmıştır. Sırtın plastik ve esnek tasarlanmış olması, kullanılabilirliği ve dayanıklılığı artırmaktadır. Sözlük sicimle birleştirildiği için kullanım esnasında sırt esnemekte, böylelikle sayfalar, gerilime maruz kalmamaktadır. Bu da kullanıma bağlı olarak sayfaların dağılma riskini

asgariye indirgemektedir. Kapağın plastik olması da sözlüğün kullanıma ya da darbelere bağlı yıpranmaları önleyici mahiyettedir. Sözlüğün kapağında görsel olarak A harfi ve bu harfe doğru kollarını açarak ilerleyen öğrenciler tasvir edilmiştir. Sözlüğün arka kapağında ise herhangi bir görsele yer verilmemiş, sadece lacivert fona yer verilmiştir. Sözlüğün ilk sayfalarında kısaltmalar dizini yer alırken alfabeyle yer verilmemiştir.

Tablo 2. Sözlüğün 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Söz Varlığı Etkinliklerinde Geçen Kelimeleri Karşılama Durumu

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Etkinliklerinde Bulunan Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıdığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıyamadığı Kelime Sayısı
194	169	13
%100	%87,12	%6,70

Tablo 2'ye göre 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı etkinliklerinde 194 kelime olduğu görülmektedir. İncelenen sözlükte bu kelimelerin 169'unun yer aldığı tespit edilmiştir. Söz varlığı etkinliklerindeki 13 kelime ise sözlükte yer almamaktadır.

Ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan 12 adet deyim veya kalıp söz (Baş başa kalmak, dillere destan, göz yummak, hak etmek, halt etmek, hoşça kalın, içine sinmemek, ortaya çıkmak, sinirine dokunmak, su ısıtıcısı, şok olma, yolunu gözlemek) incelenen sözlük atasözleri ve deyim sözlüğü olmadığı için kapsam dışında bırakılmış ve inceleme verilerine dâhil edilmemiştir.

Tablo 3. Sözlüğün 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Söz Varlığı Etkinliklerinde Geçen Kelimeleri Karşılama Durumu

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Etkinliklerinde Bulunan Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıdığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıyamadığı Kelime Sayısı
229	206	17
%100	%89,96	%7,42

Tablo 3'e bakıldığında 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı etkinliklerinde 229 madde başının olduğu tespit edilmiştir. İncelenen sözlükte bu kelimelerin yaklaşık %90'ının yer aldığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 17 kelime, sözlükte yer almamaktadır.

Ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan 6 adet deyim, sözcük grubu veya kısaltma (Dikkat kesilmek, ipin ucunu kaçırmak, nutku tutulmak, soluğu kesilmek, TBMM, yönetim şekli) incelenen sözlük atasözleri ve deyim sözlüğü olmadığı için kapsam dışında bırakılmış ve inceleme verilerine dâhil edilmemiştir.

Tablo 4. Sözlüğün 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Söz Varlığı Etkinliklerinde Geçen Kelimeleri Karşılama Durumu

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Etkinliklerinde Bulunan Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşıladığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılayamadığı Kelime Sayısı
142	125	13
%100	%88,02	%9,15

Tablo 4'te 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı etkinliklerinde 142 kelime olduğu görülmektedir. İncelenen sözlükte bunların 125 tanesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 13 kelime sözlükte yer almamaktadır. 7. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan kelimelerin %88'lik kısmı okul sözlüğünde yer almaktadır.

Ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan 4 adet deyim (Başının etini yemek, evirip çevirmek, göçüp gitmek, kapısını çalmak) incelenen sözlük atasözleri ve deyim sözlüğü olmadığı için kapsam dışında bırakılmış ve inceleme verilerine dâhil edilmemiştir.

Tablo 5. Sözlüğün 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı Söz Varlığı Etkinliklerinde Geçen Kelimeleri Karşılama Durumu

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Söz Varlığı Etkinliklerinde Bulunan Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıdığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılama Durumu
223	183	36
%100	%82,07	%16,14

Tablo 5'e göre 8.sınıf Türkçe ders kitabındaki söz varlığı etkinliklerinde 223 kelime bulunmaktadır. İncelenen sözlükte bunların 183 tanesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 36 kelime sözlükte yer almamaktadır. 8. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan kelimelerin %82'si okul sözlüğünde yer alırken %16'sı sözlükte tespit edilememiştir.

Ders kitabının söz varlığı etkinliklerinde yer alan 4 adet deyim (Damga vurmak, rehin almak, relaks solmak, start almak) incelenen sözlük atasözleri ve deyim sözlüğü olmadığı için kapsam dışında bırakılmış ve inceleme verilerine dahil edilmemiştir.

Tablo 2, 3, 4 ve 5'teki verilere dikkat edildiğinde ders kitaplarının söz varlığı etkinliklerindeki hedef kelimelerin incelenen sözlükte %82-90 aralığında karşılanabilmektedir.

Tablo 6. Sözlüğün 5. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelimeleri Karşılama Durumu

5. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılıdığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılama Durumu
588	561	27
%100	%95,40	%4,59

Tablo 6'da 5.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime sayısının 588 olduğu görülmektedir. İncelenen sözlükte bunların 561 tanesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 27 kelime sözlükte yer almamaktadır. 5.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin tamamına yakınının (%95,40) Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan okul sözlüğünde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 7. Sözlüğün 6. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelimeleri Karşılama Durumu

6. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşıladığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılayamadığı Kelime Sayısı
622	588	34
%100	%94,53	%5,46

Tablo 7'ye bakıldığında 6.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime sayısının 622 olduğu görülmektedir. İncelenen sözlükte bunların 588 tanesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Listedeki 34 kelime sözlükte yer almamaktadır. 6.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin %94,53'ü Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan okul sözlüğünde yer aldığı, tespit edilemeyen kelimelerin ise %5,46'lık seviyede kaldığı görülmektedir.

Tablo 8. Sözlüğün 7. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelimeleri Karşılama Durumu

7. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşıladığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılayamadığı Kelime Sayısı
649	611	38
%100	%94,15	%5,85

Tablo 8'de 7.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime sayısının 649 olduğu görülmektedir. İncelenen sözlükte bunların 611 tanesinin yer aldığı

tespit edilmiştir. Geriye kalan 38 kelime sözlükte yer almamaktadır. 7.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin tamamına yakınının Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan okul sözlüğünde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 9. Sözlüğün 8. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelimeleri Karşılama Durumu

8. Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Olarak Kullandığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşıladığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılayamadığı Kelime Sayısı
627	593	34
%100	%94,57	%5,42

Tablo 9'a göre 8.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime sayısı 627'dir. İncelenen sözlükte bunların 593 tanesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Geriye kalan 34 kelime sözlükte yer almamaktadır. 8.sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin tamamına yakınının Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan okul sözlüğünde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6, 7, 8 ve 9'daki verilere dikkat edildiğinde incelenen sözlüğün 5, 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimeleri %94-95 oranında karşılayabildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 10. İncelenen Sözlüğün Hedef Kelime Listesinde Yer Alan Kelimleri İçerme Durumu

Hedef Kelime Listesindeki Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşıladığı Kelime Sayısı	Sözlüğün Karşılayamadığı Kelime Sayısı
1250	1173	77
%100	%93,84	%6,16

Hedef kelime listesinde 1250 kelimenin yer aldığı görülmektedir. Tablo 10'a göre bu kelimelerin 1173 tanesi incelenen okul sözlüğünde yer almaktadır. Geriye kalan 77 kelime sözlükte tespit edilememiştir. Bu sayılar hedef kelime listesinde yer alan kelimelerin çok büyük bir bölümünün (%93,84) Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan okul sözlüğünde yer aldığını göstermektedir.

Tablo 11. Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Etkinliklerindeki Kelimelerden Sözlük'te Tespit Edilemeyenlerin Listesi

5. sınıf: Ahilik, Bilinçli, Body, Daim, Derin dondurucu, Duyarsız, Fast food, Güle güle, Nusrat, Şuurlu, Yatmak, Zeval, Zifirî.

6. sınıf: Ahd-ü Peyman, Amortisör, Asit, Center, Cevahir, Debdebe, Düzenek, Gidon, Hazne, Kaya balığı, Meşum, Millî egemenlik, Millî irade, Nadan, Server, Süpernova, Zağlı.

7. sınıf: Biyolog, Edim, Gergef, Göğce, Gök kubbe, İletişimsel, Kaleydoskop, Kitre, Perdah, Sağır, Üzüncü, Yağlık, Yörük.

8. sınıf: Acemce, Animasyon, Asosyal, Bağrı yanık, Center, Çapara, Çevale, Debelenmek, Deniz feneri, Ehlikeyif, E-mail, Emmi, Esenlemek, Fakfon, Ferik elması, Had safha, Hâlihazır, İrip, İhtimam, Kallavi, Keza, Küpeşte, Nezdinde, Neftî, Okey, Sezinlemek, Sıtkı, Sosyolojik, Teşrif (etmek), Tetikte [(veya tetik) olmak (veya beklemek veya bulunmak veya durmak)], Trend, Türüm türüm tütmek, Vaveyla, Yer çekimi, Yetikleşmek, Zifirî.

Tablo 11'de Türkçe ders kitaplarının söz varlığı etkinliklerindeki hedef kelimelerden sözlükte tespit edilemeyenlerin listesine yer verilmiştir. Kelimelere genel olarak bakıldığında belirli temalara yönelik terimler (kaleydoskop, biyolog gibi) öğrencilerce anlamı tahmin edilmesi görece kolay olan kelimeler (sağır gibi), yabancı kökenli kelime veya kelime grupları (Süpernova, e-mail, animasyon gibi) ya da **deyim türündeki kelime gruplarının (ortaya çıkmak, sinirine dokunmak, dillere destan, göz yummak...)** sözlükte yer almadığı dikkat çekmektedir.

Tablo 12. Hedef Kelime Listesinde Yer Alıp İncelenen Sözlükte Yer Almayan Kelimelerin Listesi

5. sınıf: Bence, Beşinci, Bir sürü, Bir şey, Bir tane, Biri, Birinci, Boyunca, Bulabilmek, Bura, Dördüncü, Erte, İkinci, İyice, İzmir, Koyulmak, Nere, Olabilmek, Öldürmek, Saklanmak, Unutabilmek, Üçüncü, Yapabilmek, Yapılmak, Yemyeşil, Yorulmak, Yüzden (sebeb).

6. sınıf: Adlı, Anlatılabilmek, Anlatılmak, Aslında, Bir iki, Bir kere, Bir sürü, Bir şey, Bir tane, Biri, Boyunca, Bulabilmek, Dördüncü, Geçen, Gezdirmek, Görebilmek, Hakkında, İkinci, İmek, Koyulmak, Nere, Neyse, O sırada, Olabilmek, Öğretmek, Öldürmek, Söyleyebilmek, Unutabilmek, Üçüncü, Yapabilmek, Yapılmak, Yemyeşil, Yorulmak, Yüz (sebepl).

7. sınıf: Alabilmek, Altıncı, Anlatılabilmek, Aslında, Belli olmak, Beşinci, Bilebilmek, Bir iki, Bir kere, Bir sürü, Bir şey, Bir tane, Biri, Birinci, Boyunca, Bulabilmek, Çıkartmak, Dördüncü, Geçen, Gelebilmek, Hakkında, İkinci, Koyulmak, Mu, Nere, O sırada, Öldürmek, Şimdiden, Unutabilmek, Üçüncü, Verebilmek, Yapabilmek, Yapılmak, Yaşama, Yedinci, Yemyeşil, Yıkılmak, Yüzden (sebepl).

8. sınıf: Adlı, Alabilmek, Aslında, Bir iki, Bir sürü, Bir şey, Bir tane, Biri, Birinci, Boyunca, Bulabilmek, Çıkartmak, Dayanabilmek, Edebilmek, Geçen, Gezilmek, Gidilmek, Görebilmek, Hakkında, İkinci, Koyulmak, Nere, Neyse, Olabilmek, Öğretmek, Öldürmek, Sekizinci, Şimdiden, Üçüncü, Verilmek, Yapabilmek, Yapılmak, Yorulmak, Yüzden (sebepl).

Tablo 12’de ise yaygın olarak kullanılan kelime listelerindeki kelimelerden sözlükte tespit edilemeyenlere yer verilmiştir. Kelimelere genel olarak bakıldığında sözlükte bu kelimelere yer verilmemesinin sebebinin gündelik hayatta sıklıkla kullanılan kelimeler olmasına bağlı olarak öğrencilerce tanımlarının aşikâr olacak kadar genel geçer ifadeler olduğunun düşünülmesi ile ilgili olacağı tahmin edilebilir.

3. TARTIŞMA ve SONUÇ

Okul sözlükleri açısından referans niteliğinde olan TDK Okullar İçin Türkçe Sözlük’ün biçim ve içerik özelliklerine yönelik yapılan değerlendirmeler çerçevesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmanın ilk problemi olan sözlüğün alan yazından hareketle belirlenen biçimsel özellikleri (ağırlık, sırt, ebat, kapak, kâğıt, punto ve yazı tipi) açısından genel itibarıyla standartlara uygundur. Sözlüğün ağırlık, ebat, sırt, kapak, kâğıt ve yazı tipi standartları hedef kitlenin ihtiyaçlarına ve gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Sözlük yardımcı materyal olarak taşınabilir ağırlık ve ebatlarda tasarlanmıştır. Dayanıklılık açısından tutkal yerine sicim tercih edilirken kapak ve sırt yapısı da esnek plastik malzemeden hazırlanarak hedef kitle açısından hem dayanıklı hem de kullanışlı niteliklerde üretilmiştir. Buna

karşın alan yazındaki ve MEB Ders Kitapları Yönetmeliği'ndeki (2021) yazı puntosu standartları dikkate alındığında basılı bir kaynak olarak sözlüğün punto büyüklüğü en az 10 olması gerekirken sözlükteki punto büyüklüğü 9 olarak belirlenmiş ve bu nedenle standardın altında kalmıştır. Bu durum, hem sözlüğün kullanılabilirliği hem de öğrencilerin göz sağlığı açısından olumsuzluk teşkil etmektedir.

Araştırmamızın ikinci ve üçüncü alt probleminde sözlüğün içerik özellikleri irdelenmiştir. İkinci alt problemde MEB tarafından okullarda okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarının söz varlığı etkinliklerindeki hedef kelimeler listelenerek incelenen sözlüğün bu kelimeleri ne oranda karşılayabildiği irdelenmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında sözlüğün 5. sınıf ders kitabındaki hedef kelimeleri karşılama oranı %87, 6. sınıf ders kitabındaki hedef kelimeleri karşılama oranı %90, 7. sınıf ders kitabındaki hedef kelimeleri karşılama oranı %88, 8. sınıf ders kitabındaki hedef kelimeleri karşılama oranı ise %82 civarındadır. Sınıf seviyeleri açısından genel olarak bakıldığında incelenen sözlüğün hedef kelimeleri (788) %87 oranında (685) hedef kelimeleri içerğinde bulundurduğu %13 oranında ise (103 Kelime) kelimeleri karşılayamadığı tespit edilmiştir. Bu oranlar, hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılayabilmek açısından sözlüğün yeterli olup olmadığına alan yazındaki benzer araştırmalardaki verilere bakılarak değerlendirilebilir. Alan yazın taramasında Türkçe sözlüklerin ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan sözcükleri karşılama oranına yönelik ise sadece bir çalışmaya rastlanılmıştır. Yılmaz ve Koçmar (2013) ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki anlatı metinlerinden oluşturdukları alfabetik dizinin "a" harfine yönelik madde başları ortaokullar için hazırlanmış beş farklı sözlükte taranmış ve sözlüklerin, Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığını yansıtmaya düzeylerine yönelik oranlar sunulmuştur. Sözlüklerde taranan kelime sayılarına (194 madde başı) ve bu kelimelerin incelenen sözlüklerdeki oranına bakıldığında incelenen beş sözlük hedef kelimeleri %57-%82 oranında karşılamaktadır. Bu oranlar genel itibarıyla

sözlükler açısından yeterli olarak değerlendirilmiştir. Taranan kelime sayıları ve bu kelimelerin karşılanma durumu açısından TDK Okullar İçin Türkçe Sözlük'ün verileri karşılaştırıldığında hem oran olarak çok yüksek bir düzeydedir hem de taranan kelime miktarı açısından sözlük çok fazla kelime açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde Karadağ, (2005) ve Kurudayıoğlu, (2005) tarafından ortaya koyulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime listeleri ve hedef kelime listesindeki kelimeler taranarak sözlüğün bu kelimeleri karşılayabilme durumuna yönelik saptamalar yapılması amaçlanmıştır. Yapılan incelemelere göre incelenen sözlük 5. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin yaklaşık %96'sını (561 kelime), 6. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin yaklaşık %95'ini (588 kelime), 7. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin %94'ünü (611 kelime), 8. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelimelerin yaklaşık %95'ini (593 kelime) karşılayabilmiştir. Genel olarak bakıldığında sözlüğün kelime listelerinin %94,65'ini (2353 kelime) karşılayabildiği %4,35 oranında (133) kelimeyi ise karşılayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.1250 kelimelik hedef kelime listesindeki kelimelerden ise %93,84'ü (1173 kelime) incelenen sözlükte tespit edilebilmiştir. Elde edilen oranlar hem ders kitaplarındaki söz varlığı listelerinin karşılanma oranı ile hem de öğrencilerin yaygın olarak kullandığı kelime listelerinin karşılanma oranlarıyla yakınlık göstermektedir. Oranlar alan yazında Yılmaz ve Koçmar'ın (2013) inceledikleri sözlüklerin oranların açısından mukayese edildiğinde Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'ün çok daha geniş kelime listelerini karşılayabilme durumunun oldukça yeterli oranlarda olduğunu ve hedef kitlenin ihtiyaçlarının dikkate alınarak kelime tercihlerinde bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Hazırlanacak ilköğretim öğrencilerine yönelik sözlüklere yönelik yapılacak önerilerden biri sözlüklerde yer verilmesi kararlaştırılan kelimelerin hedef kitlenin gelişimsel özelliklerine ve ders temalarının kavram alanlarına uygunluğunun gözetilmesi ile alakalıdır. İncelenen sözlükte bekâret (TDK, 2019, s.53), dansöz (s. 129), fuhuş (s. 199), jartiyer (s. 281) gibi ders kitabı temalarıyla ilişkilendirilemeyecek madde başları da bulunmaktadır. Bu tarz kelimelerin yerine öğrenci ihtiyaçları ve söz varlığına yönelik bilimsel çalışmaların verileri daha çok gözetilerek sözlüklerin içerik açısından işlevselliği daha da artırılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Arı, G. (2020). Türkçe ders kitaplarında biçimsel ve fiziksel görünüm. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümleri* içinde (s. 43-56). Pegem Akademi.
- Aziz, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Nobel.
- Balcı, A. (2021). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9789756802403>
- Baskın, S. (2017). 5. Sınıf öğrencilerinin sözlük ihtiyacı ve ortaokul sözlükleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3): 765-789.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Aygün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Can, A. ve Deniz, E. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin sözlüklere yönelik tutumları. *Milli Eğitim Dergisi*. 210: 319-336.
- Çotuksöken, Y. (1999). Okul sözlükleri üzerine. *Kebikeç*, 7-8: 61-65.
- Göçer, A. (2020). Okul sözlüklerinin biçimsel özellikleri ve akademik çalışmalarda değinilen sorunlar bağlamında Türkçe okul sözlüğü hazırlama süreç, ilke ve ölçütleri üzerine bir öneri: tematik okul sözlükleri. *Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7: 66-83. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.686488>
- Gülden, B. (2019). Türkçe ders kitaplarının deyim varlığı ve okullar için hazırlanan deyim sözlüklerinin işlevsellikleri üzerine bir araştırma. *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* (s. 2344-2355). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, N. (2009). Sözlük hazırlama ilkeleri, çeşitleri ve özellikleri. *Electronic Turkish Studies*, 4(4): 534-554.

- Kahraman, M. (2016). Sözlük bilim kuram, ilke ve yöntemler üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8): 3288-3312.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Karadağ, Ö. (2011). İlköğretim Türkçe sözlüklerinin hazırlanmasında temel ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (30): 193-207.
- Karadağ, Ö. (2021). *Kelime öğretimi*. Pegem Akademi. <https://doi.org/1000,341551855>
- Karadüz, A. (2009). Sözlük, sözcük anlamı ve öğrenme üzerine. *Electronic Turkish Studies*, 4(4): 636-649.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2003). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology*. New Age International Publishers.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Maden, A. (2020). Sözlük kullanmaya yönelik araştırmaların eğilimleri: Betimsel bir içerik analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24): 449-472.
- Maden, S. ve Demir, R. (2019). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarında sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmaya dair tespitler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2): 419-436. DOI: <https://doi.org/10.17860/mersinefd.533593>
- MEB. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar) <https://mufredat.meb.gov.tr>
- MEB. (2021, Ekim 14). *Resmî Gazete*. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>

- Melanlioğlu, D. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları: nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(2): 266-284. DOI: <https://doi.org/10.7884/teke.142>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Sage.
- Okur, A. (2011). İlköğretim Türkçe sözlükleri üzerine. *Turkish Studies*, 6(1): 1567-1583.
- Serin, N. (2022). Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümlelerin seçiminde kullanılacak ölçütler. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9: 53-70. DOI: <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1179406>
- TDK (2022, Mart 18). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Yılmaz, E. ve Koçmar, Y. (2013). İlköğretim okulları (6.,7.,8. sınıflar) için hazırlanan Türkçe sözlüklerin Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığını yansıtması bakımından değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18): 79-98.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Araştırmada İncelenen Sözlüğün ve Ders Kitaplarının Kaynakçası

- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G., Pastutmaz, M. (2021). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı. MEB.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2022). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu *Türkçe 5. Sınıf ders kitabı*. Anıttepe.
- Eselioğlu, H., Set, S., Yücel, A. (2021). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu *Türkçe 8 ders kitabı*. MEB.
- Kır, T., Kirman, E., ve Yağız, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7*. MEB.
- TDK. (2019). Okullar için Türkçe sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Dictionaries are one of the important materials used in other lessons, especially in Turkish lessons. According to Baskin (2017, p.766), dictionaries are among the oldest materials of language education and training. However, one of the first lessons that comes to mind when talking about a dictionary is Turkish, but dictionaries should be used with care and emphasis in all lessons. 'Because dictionaries are the resources that students will need not only in the use of language, but also in other matters related to life' (Maden, 2020. p. 452). Therefore, dictionaries are not only sources of information for students, but also bedside works that meet their cultural accumulation needs. For this reason, it is of great importance in the preparation of dictionaries that the needs of the target audience and the objectives of the relevant courses are taken into account as much as possible. Preparing dictionaries with care and in accordance with the target audience allows children to enrich their vocabulary and concept development (Okur, 2011). The purpose of this research is to determine in which respects the format and content features of the School Dictionary prepared for primary school students by the Turkish Language Institution are suitable for the target audience or not. Thus, it is aimed to draw attention to the qualifications of the dictionary prepared by the Turkish Language Association and the standards of other dictionaries prepared for primary school students.

Method

Within the framework of this information, the main problem of the research is "In which aspects the format and content features of the School Dictionary, which was prepared for primary school students by the Turkish Language Institution, was prepared in accordance with the target audience?" poses a question.

Two criteria were adopted for the content features of the examined dictionary. One of the criteria is Turkish textbooks. Secondly, the target word lists determined for the target audience addressed by the dictionary were determined as criteria. Vocabulary activities of textbooks and target word lists determined for the target audience in scientific research were determined as data collection tools. In the 2022-2023 academic year, the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks taught in schools by the Ministry of National Education were scanned separately by two field experts, and the target words in the

vocabulary activities were determined and listed according to grade levels. The second criterion is the list of target words commonly used by 5th, 6th, 7th and 8th grade students as a result of scientific research in the literature (Karadağ, 2021). The data were revealed by making descriptive content by two experts according to these three theme areas. While analyzing the data, the compatibility between the encoders was taken into consideration.

Findings (Results)

The dictionary, which is the first problem of the research, is generally in accordance with the standards in terms of its formal features (weight, back, size, cover, paper, font and font) determined from the literature. The weight, size, back, cover, paper and font standards of the dictionary have been prepared in accordance with the needs and developmental characteristics of the target audience. The dictionary is designed as an auxiliary material in portable weights and dimensions. In terms of durability, twine was preferred instead of glue, while the cover and back structure were prepared from flexible plastic material and produced in terms of both durable and useful qualities for the target audience, but the font size remained below the needs of the target audience.

In the second and third sub-problems of the research, the content features of the dictionary were examined. In the second sub-problem, the target words in the vocabulary activities of the Turkish textbooks taught in schools by the Ministry of National Education were listed and it was examined to what extent the examined dictionary could meet these words. Looking at the data obtained, the ratio of meeting the target words in the 5th grade textbook is 87%, 90% in the 6th grade textbook, 88% in the 7th grade textbook, and 82% in the 8th grade textbook. In terms of grade levels, it has been determined that the examined dictionary contains target words (788) 87% (685), and 13% (103 words) cannot meet the target words.

In the third sub-problem of the research, it was aimed to determine the condition of the dictionary to meet these words by scanning the word lists and the words in the target word list that 5th, 6th, 7th and 8th grade students put forward by Karadağ, (2005) and Kurudayıoğlu (2005). According to the examinations, the dictionary examined contains approximately 96% (561 words) of the words commonly used by 5th grade students, approximately 95% (588 words) of the words commonly used by 6th grade students, and % of the words commonly used by 7th grade students. It was able to cover 94 (611 words) and approximately 95% (593 words) of the words commonly used by 8th grade students. In general, it was concluded that the dictionary could meet 94.65%

(2353 words) of the word lists and 4.35% (133) words could not. could be detected.

Conclusion and Discussion

The dictionary, which is the first problem of the research, is generally in accordance with the standards in terms of its formal features (weight, back, size, cover, paper, font and font) determined from the literature. The rates obtained are close to both the coverage rate of vocabulary lists in textbooks and the coverage rates of commonly used vocabulary lists by students. When the ratios are compared in terms of the ratios of the dictionaries examined by Yılmaz and Koçmar (2013) in the literature, it has been concluded that the Turkish Language Institution Turkish Dictionary's ability to meet much wider word lists is quite adequate and word choices are made considering the needs of the target audience.